

Vihapuheeseen puuttumisen toimintamalli

Helsinki

Toimintamalli Helsingin kaupungin ammattilaisille
vihapuheen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.

Sisältö

Mitä on vihapuhe?

Keneen vihapuhe voi kohdistua?

Mitä vihapuheesta seuraa?

Miksi ennaltaehkäistä vihapuhetta?

Keskustelun tueksi

Kun epäilet vihapuhetta

Viharikos

Lainsäädäntöä

Materiaalia vihapuhetta kohtaavalle

Lähteet

Helsinki

Ammattilaisen velvollisuus on puuttua tilanteisiin, joissa kohdataan vihapuhetta.

Lainsäädäntö asettaa vastuun luoda turvallisempaa toimintaympäristöä ja torjua syrjintää*.

Ammattilaisen tulee puuttua vihapuheeseen myös pienten lasten kohdalla, lapsen ja nuoren ikätaso huomioiden.

Ammattilainen voi pyytää työyhteisöstään toisen kollegan avuksi tilanteeseen. Koko yhteisöllä on vastuu puuttua.

▶ Sano EI vihapuheelle -video

Mitä on vihapuhe?

Vihapuheelle ei ole yksiselitteistä määritelmää. Vihapuhe ei välttämättä ole sananmukaisesti vihaista puhetta, vaan vihapuhe saattaa olla ilmaisutyyliltään viileää ja rationaalista. On myös huomioitava, että kaikki kärjekäs keskustelu ei ole vihapuhetta.

Vihapuheelle on tyypillistä, että loukkaava viestintä kohdistuu henkilön tai ryhmän niin sanottuun **ominaisuuteen, johon ei voi itse vaikuttaa**, esimerkiksi oletettuun tai todelliseen etniseen tai kansalliseen taustaan, uskonnolliseen vakaumukseen tai elämäntavomukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen, (oletettuun) sukupuoliin, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun, ikään, kieleen tai kehon toimintakykyä kohtaan.*

Mitä on vihapuhe?

Viestintä voi olla puhetta, kirjoituksia, kuvia, symboleita, musiikkia, piirroksia tai elokuvia. Merkittävä osa vihapuheesta tapahtuu nykyään internetissä.

Vihapuhetta saatetaan oikeuttaa huumorilla ("se oli vain vitsi") tai sananvapaudella, mutta kumpikaan edellä mainituista ei oikeuta vihapuhetta.

Suomen lainsäädäntö suojaa muun muassa yksityisyydensuojaa, uskonnollista vapautta ja uskonrauhaa, kiihottamiselta kansanryhmää vastaan, kunnianloukkaukselta, laittomilta uhkauksilta ja syrjinnältä.

Vihapuhe on kuitenkin ymmärrettävä sen juridista merkitystä laajemmin. Vihapuhe on loukkaavaa ja syrjivää käytöstä, johon tulee puuttua yhtä lailla kuin kiusaamiseen, väkivaltaan tai muuhun epäasialliseen käytökseen.

Keneen vihapuhe voi kohdistua?

Vihapuhe voi kohdistua ryhmään tai yksilöön. Vihapuhe kohdistuu tiettyyn ominaisuuteen, kuten kohteen oletettuun tai todelliseen etniseen tai kansalliseen taustaan, uskonnolliseen vakaumukseen tai elämäkatsomukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun tai vammaisuuteen kohtaan.*

Vihapuheen kohteena voivat myös olla ammattilaiset. Esimerkiksi eri vähemmistöjen kanssa työskentelevät voivat kohdata vihapuhetta työhönsä liittyen.**

Keneen vihapuhe voi kohdistua?

Huom! Myös ammattilainen voi tuottaa vihapuhetta. Ammattilaisten on otettava vastuu myös siitä, miten puhuvat työyhteisössä esimerkiksi kollegoiden tai asiakkaiden/oppijoiden edessä; puhuttaessa eri aiheista esimerkeissä ei tule käyttää etnistä profilointia tai vahvistaa stereotyyppioita.

Vihapuheessa henkilö on valikoitunut uhriksi tietyn ulkoapain havaittavan tai tekijän tiedossa olevan ominaisuuden tai näkemyksen vuoksi. Tämä lisää uhrin pelkoa siitä, että hän voi valikoitua uhriksi myös toistamiseen. (Jauhola et al. 2022, 9.)

Mitä vihapuheesta seuraa?

Vihapuhe voi horjuttaa vihapuheen kohteen turvallisuuden kokemusta ja psyykkistä terveyttä ja lisätä yksinäisyyden kokemusta (Jauhola et al. 2022, 122).

Vihapuhe heikentää uskallusta osallistua keskusteluun tai muuhun kanssakäymiseen. Vihapuheen kohde voi alkaa vältellä tiettyjä fyysisiä tai verkkoympäristöjä. Vihapuheen kohtaaminen voi aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta ja näköalattomuutta.

Vihapuhe voi vaikuttaa työssäkäyntiin tai opiskeluun sekä heikentää luottamusta ympäröiviin aikuisiin – ammattilaisen tehtävä on tarjota turvallinen ympäristö kaikille.

Vihapuhe kiistää kohteen ihmisarvon ja aseman tasavertaisena yhteisön jäsenenä. Vihapuhe aiheuttaa epätasapainoa ihmisten ja ryhmien välisiin valta-asetelmiin.

Mitä vihapuheesta seuraa?

Vihapuhe lisää me–he-vastakkainasettelua ja ryhmien välistä etäisyyttä.

Vihapuhe vaikuttaa
1. vihapuheen kohteeseen,
2. itse vihapuheen tuottajaan ja
3. koko yhteisöön.

Vihapuheeseen puuttuminen on keino ennaltaehkäistä kielteisten ilmiöiden syntymistä (esimerkiksi ryhmien väliset konfliktit, jotka voivat äityä väkivaltaisiksi).

Vihapuheella voidaan pahimmillaan oikeuttaa tai perustella väkivallan käyttöä. Ilmiöt saattavat laajentua yhden henkilön toimesta koko ryhmän pariin, ja vastustaminen ryhmissä saattaa olla vaikeaa. **Tästä johtuen varhainen puuttuminen on ensisijaista.**

Miten ennalta- ehkäistä vihapuhetta?

1

Luodaan turvallisempi tila luomalla yhteisölle tai ryhmälle omat turvallisemman tilan periaatteet (katso ohjeistus Helsingin kaupungin intrasta, lähdeviitteissä).

2

Käydään läpi vihapuheeseen puuttumisen toimintamalli sekä ammattilaisten että lasten ja nuorten kesken.

3

Ymmärretään vihapuheen esiintyminen sosiaalisessa mediassa ja mediakasvatuksen rooli vihapuheen ennaltaehkäisyssä.

Miten ennalta- ehkäistä vihapuhetta?

Ensisijaista on ammattilaisten asiallinen käytös asiakkaita ja toisia ammattilaisia kohtaan – sekä henkilön läsnä ollessa että muulloinkin.

Puututaan tilanteisiin kunnioittavasti, jämäkästi ja ikätasoisesti.

Sallitaan eri mielipiteet kaikkien ihmisarvoa kunnioittaen.

Kun epäilet vihapuhetta

Tunnista ja puutu heti, kun kohtaat vihapuhetta.

Kaikkeen epäasialliseen käytökseen tulee puuttua.

Tutustu vihapuheen määritelmään, ja vihapuheen ilmenemiseen käytännön työssä.

Reflektoi omia ajatusmalleja ja työympäristölle ominaista tapaa puhua.

On tärkeää puuttua vihapuheeseen heti.
Kysymyksiä keskustelun tueksi dialla 15 ja 16.

Kun epäilet vihapuhetta

Käännny tarvittaessa muiden palveluiden piiriin.

Varhaiskasvatuksen, koulun tai oppilaitoksen henkilökunta (esim. opiskeluhuolto)

Sosiaalipalvelut (esim. lastensuojelu ja sosiaalipäivystys)

Terveydenhuollon palvelut (esim. terveysasemat ja Mieppi)

Helsingin sovittelutoiminta (rikosten ja riitojen sovittelu)

Järjestöt (esim. Aseman lapset ja katusovittelu, Rikosuhripäivystys)

Kun epäilet vihapuhetta

Helsinki

Käännä tarvittaessa muiden palveluiden piiriin.

Poliisi

- ▶ Poliisi ennalta estävä toiminto: alle ja yli 18-vuotiaat
- ▶ Oppilaat ja läheiset voivat soittaa poliisin julkiseen neuvontapuhelimeen
- ▶ Vihapuhe internetissä: Nettivinkki-ilmoitus (ei ole rikosilmoitus)

Tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuusvaltuutettu
– kantelumahdollisuus

Tarvittaessa tulosta esimerkiksi toimipisteen seinälle.

Kun epäilet vihapuhetta

Helsinki

Seuraa tilannetta.

Vihapuheeseen puuttuminen tietyssä hetkessä ei poista ongelmaa. Tilannetta tulee seurata jatkossa.

Jos tilanne jatkuu, on selvitettävä esimerkiksi konsultoiden sosiaalipalveluita tai poliisia, mikä on seuraava toimenpide.

Puutu vihapuheeseen heti!
Muista seuranta!

Tarvittaessa tulosta esimerkiksi toimipisteen seinälle.

Keskustelu vihapuhetta kohdanneen henkilön kanssa

Helsinki

Luo rauhallinen
ja turvallinen tila
keskustelulle.

Ota tarvittaessa
työpari mukaan
keskusteluun.

Mitä tilanteessa tapahtui?

Miltä tuntui itse tilanteessa, miltä tuntuu nyt?

Miten tilanne vaikuttaa sinuun ja elämääsi?
Keihin muihin vaikuttaa?

Mitä tarvitset?

Validoi eli ota vastaan kertomus ja hyväksy tunne.

Sanoita, mitä vihapuhe on ja ohjaa tarvittaessa tuen piiriin.

Mukailtu lähteestä: Miriam Attias: Identiteetit, konfliktit ja sovittelu.

Keskustelu vihapuhetta tuottaneen henkilön kanssa

Helsinki

Luo rauhallinen
ja turvallinen tila
keskustelulle.

Ota tarvittaessa
työpari mukaan
keskusteluun.

Mitä tilanteessa tapahtui? Mihin pyrit tällä?

Miltä tuntui itse tilanteessa, miltä tuntuu nyt?

Kartoita taustalla olevia ajatuksia ja syitä vihapuheen
tuottamiselle.

Keskustele vihapuheen vaikutuksista sen kohteeseen.

Kuinka aiot toimia jatkossa samanlaisessa tilanteessa?

Sanoita, mitä vihapuhe on ja ohjaa tarvittaessa tuen piiriin.

Mukailtu lähteestä: Miriam Attias: Identiteetit, konfliktit ja sovittelu.

Viharikos

Suomen lainsäädäntö ei erikseen määrittele viharikoksen käsitettä. Viharikoksella tarkoitetaan rikosta, johon liittyy ennakkoluulo tai vihamielisyys uhrin tietynlaisia ominaisuuksia kohtaan (*kts. viharikoksen vaikuttimet*).

Uhrilla ei tarvitse välttämättä olla kyseistä ominaisuutta, vaan riittää, että tekijä olettaa uhrilla olevan sellaisen. Tekijä saattaa myös itse jakaa saman ominaisuuden.

Uhri voi valikoitua teon kohteeksi myös siksi, että hän on läheisessä suhteessa viharikoksen kohteena olevan kanssa.

Rikosilmoitusta tehtäessä ei ole välttämätöntä määritellä, onko kyse viharikoksesta. Poliisi tutkii määritelmän täyttymisen.

Viharikos

Viharikoksen vaikuttimiksi katsotaan

- ▶ rotu
- ▶ ihonväri
- ▶ syntyperä
- ▶ kansallinen tai etninen alkuperä
- ▶ uskonto tai vakaumus
- ▶ sukupuoli
- ▶ seksuaalinen suuntautuminen
- ▶ vammaisuus
- ▶ muu edellisiin rinnastettava vaikutin

Nämä ovat rikoslaissa olevia rangaistuksen koventamisperusteita ja huomioidaan viharikoksen määrittelyssä.

Lain- sääntöä

Ammattilaisia velvoittaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävä lainsäädäntö

- ▶ Perustuslaki, esimerkiksi 6 § yhdenvertaisuudesta
- ▶ Yhdenvertaisuuslaki
- ▶ Tasa-arvolaki

Lain- sääntöä

Rangaistava vihapuhe voi kohdistua yhteen ihmiseen tai ihmisryhmään. Vihapuhe voi olla rikoslain mukaan rangaistavaa, kun seuraavien rikosnimikkeiden tunnusmerkistö täyttyy:

- ▶ kiihottaminen kansanryhmää vastaan – edellyttää yleisön viestinnälle. *Huomio: Rikosnimike täyttyy nopeasti sosiaalisen median alustoille julkaistaessa*
- ▶ vainoaminen
- ▶ syrjintä
- ▶ laiton uhkaus, tällöin vihapuhe kohdistuu yhteen ihmiseen tai ryhmään
- ▶ kunnianloukkaus, tällöin vihapuhe kohdistuu yhteen ihmiseen
- ▶ uskonrauhan rikkominen

Poliisi arvioi rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen – konsultoi aina tarvittaessa.

Materiaalia vihapuhetta kohtaavalle

Ihmisoikeuskeskus on koonnut eri lähteitä liittyen sananvapauteen ja vihapuheeseen.

Plan Suomi – Vihapuheesta dialogiin – Koulutusmateriaali vihapuhetta käsittelevälle tunnille on suunnattu alakoululaisista toiselle asteelle vihapuheen kohtaamisen ja käsittelyn tueksi.

Pelastaa Lapset ry: Nuorisotyöntekijöiden silmin: Ekstremismi ja vihapuhe Suomessa.

Torjunvihapuhetta.fi on monikulttuurinen tietopankki rasismia vastaan.

Allianssin sivustolla käsitellään keskustelun, videoiden ja artikkeleiden avulla vihapuheen määritelmää sekä vaikutusta yhteiskuntaan.

Materiaalia vihapuhetta kohtaavalle

Mannerheimin Lastensuojeluliitto tarjoaa tietoa vihapuheesta. Lisäksi MLL:ltä löytyy ammattilaisille ja opetushenkilöstölle vihapuheen käsittelemisen tueksi esimerkiksi 5–9-luokkalaisten oppilaiden kanssa tehtäviä tehtäväkortteja.

Netissä kohdattavasta vihapuheesta tai epäilyttävästä toiminnasta voi tehdä "Nettivinkki" -linkin kautta ilmoituksen poliisille. Nettivinkin kautta tehtävä ilmoitus ei ole rikosilmoitus.

Sisäministeriön ja poliisin kampanja kannustaa nuoria miettimään sosiaalisen median keskustelukulttuuria ja vihapuheen vaikutuksia. Tutustu myös videomateriaaliin.

Espoo kaikille –projektin Stop vihapuheelle! –video.

Lähteet

Allianssi. Mitä on vihapuhe? WWW-dokumentti: <https://nuorisoala.fi/palvelut/yhdenvertaisuus/vihapuheen-vastaista-nuorisotyota/vihapuheen-vastaisia-menetelmia-ja-harjoituksia/mita-on-vihapuhe/>

Attias, Miriam 2020. Identiteetit, konfliktit ja sovittelu. Julkaisija: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Helsingin kaupunki, Helsingin kaupunginkanslian 'Opas turvallisemman tilan periaatteiden laatimiseen'.

Lainsäädännöstä: <https://finlex.fi/fi/>

Plan International Suomi. Vihapuheesta dialogiin – koulutusmateriaali vihapuhetta käsitteleville oppitunneille. WWW-dokumentti: <https://www.gloaalikoulu.net/vihapuheesta-dialogiin/>

Lähteet

Oikeusministeriö 2022 – Laura Jauhola, Jenna Siltala ja Kati Nieminen: ”Että puututtaisiin konkreettisesti” – Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.

Oikeusministeriö 2022. Motiivi ratkaisee – Tunnista ennakkoluulot vihatekojen takana. Julkaistu osana Osaavat -hanketta.

Opetushallitus 2017 – toim. Satu Elo, Kristina Kaihari, Paula Mattila, Leena Nissilä: Rakentavaa vuorovaikutusta – Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022 – Tuija Saresma, Reeta Pöyhtäri, Alekski Knuutila, Heidi Kosonen, Marko Juutinen, Paula Haara, Urho Tulonen, Kaarina Nikunen, Jenita Rauta: Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit.

Helsinki

Julkaisu on tuotettu osana oikeusministeriön rahoittamaa Helsingin kaupungin 'Ehkäise polarisaatiota ja vahvista turvallisuutta – moniammatillinen yhteistyö Helsingissä' -hanketta. Kiitos kaikille toimintamallin luomiseen osallistuneille ammattilaisille.